

Курбанова О. В.,
*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету географії, історії та туризму
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне*

Лопачька Н. М.,
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії, теорії держави і права та філософії
Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-
гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне*

ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ І ВЕКТОРУ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ЇХ СТАНОВЛЕННЯ

Україна здобула незалежність юридичним шляхом, після ухвалення низки документів, що проголошували державний суверенітет. Легітимність цих кроків Верховної Ради підтвердив Всеукраїнський референдум. Незалежність – не «випадковість», як стверджує російська пропаганда, а результат зусиль представників багатьох поколінь. Розпочата М. Горбачовим «перебудова» активізувала процеси, які раніше стримувалися репресіями. Почали відбуватися події, які спочатку привели до проголошення Україною незалежності, а потім зміцнювали її та наповнювали реальним змістом. Зараз Україна захищає свою незалежність, відбиваючи широкомасштабну агресію Російської Федерації. Україна лише з 1991 р. існує як незалежна країна на мапі світу, але цьому передували кілька століть боротьби українців за право мати свою державу. Так що ж «вдалося» українцям? Що вони «зміogli»? На що виявилися «здатні»? Чим вразили світ? І чому вірять у перемогу у війні з Російською Федерацією? Є певний перелік подій, які, зробили здобуття незалежності невідворотним у 1991 році, а потім формували і зміцнювали самостійність України як держави.

1. Створення Народного руху України.

8-10 вересня 1989 року в конференц-залі Київської політехніки відбувся з'їзд Народного руху України за перебудову (Руху), який став головною організаційною і рушійною силою у просуванні України до незалежності.

2. Перепоховання в Україні В. Стуса, Ю. Литвина і О. Тихого.

Вивезення із ГУЛАГУ і перепоховання в Києві 19 листопада 1989 року останків політв'язнів радянського режиму Василя Стуса, Юрія Литвина і Олекси Тихого викликало таке піднесення, що його порівнювали із перепохованням Тараса Шевченка [7, с. 128].

Церемонія перепоховання останків жертв радянських репресій у Києві вилилася у багатотисячну акцію засудження радянської системи. Жалобна процесія рухалася від центру Києва до Байкового кладовища під забороненими тоді синьо-жовтими прапорами.

3. «Живий ланцюг єдності», або «Українська хвиля».

21 січня 1990 року, в 71-ту річницю Злуки УНР і ЗУНР, мільйони людей, взявшись за руки, з'єднали Івано-Франківськ, Львів, Рівне і Київ. Довжина «Живого ланцюга» перевищувала 770 кілометрів. Участь в «Українській хвилі» (так ще називали акцію) взяли люди з усіх регіонів України, зокрема і з Харкова та Донецька. Ця акція стала унаочненням прагнення українців жити в єдиній Україні. У «Живому ланцюзі», за неофіційними даними, взяли участь до 5 мільйонів людей, радянська влада назвала цифру в «450 тисяч осіб».

4. Ухвалення Декларації про державний суверенітет України.

16 липня 1990 року Верховна Рада УРСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет України. 355 – «за», чотири – «проти» [7, с. 159].

У документі, зокрема, декларувалося, що Українська РСР є суверенною національною державою; що єдиним джерелом влади є народ; закріплювалося право на громадянство, на власний державний бюджет і грошову одиницю, право мати власну армію та інші необхідні для суверенної держави інституції.

Окрім цього, з огляду на обурення щодо замовчування Кремлем наслідків аварії на ЧАЕС, у Декларації передбачалося створення власної національної комісії радіаційного захисту, а

також право України припиняти роботу союзних об'єктів, які становлять загрозу екологічній безпеці України.

5. Революція на граніті.

У Києві відбувалися мітинги, численні учасники яких закликали керівництво України вивести країну зі складу СРСР. 2 жовтня 1990 року в Києві на площі Жовтневої революції (теперішній Майдан Незалежності) студенти розпочали голодування, вимагаючи демократизації усіх суспільно-політичних процесів і розірвання союзного договору. За ініціативою Української студентської спілки (УСС) та львівського «Студентського братства», розбивши наметове містечко в центрі Києва, студенти висунули вимогу провести позачергові парламентські вибори на багатопартійній основі не пізніше від весни 1991 року; повернення українців строкової служби на територію України; проведення націоналізації майна КПУ та ЛКСМУ і відставки тогочасного голови уряду Віталія Масола.

17 жовтня Верховна Рада ухвалила постанову «Про розгляд вимог студентів, які проводять голодування в м. Києві з 2 жовтня 1990 року». Формально вимоги протестувальників були прийняті. Ці події отримали назву Революція на граніті. Саме тоді уперше публічно, що показало центральне телебачення України, прозвучало звертання «пане» замість комуністичного «товариш». Так студент Олесь Доній (пізніше народний депутат, державний і громадський діяч) звернувся до тогочасного голови Верховної Ради Леоніда Кравчука, який прийшов поговорити зі студентами.

6. Акт проголошення незалежності України.

24 серпня 1991 року Верховна Рада тогочасної УРСР переважною більшістю голосів ухвалила Акт про проголошення незалежності України. «Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною у зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року (ГКЧП, путч – ред.), виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами, здійснюючи Декларацію про Державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто проголошує незалежність України та створення самостійної Української держави – України» [8].

7. Всеукраїнський референдум.

1 грудня 1991 року відбувся Всеукраїнський референдум щодо проголошення незалежності України. У бюлетені референдуму було запитання: «Чи підтверджуєте ви Акт проголошення незалежності України?» і два варіанти відповіді: «Так, підтверджую» або «Ні, не підтверджую». У референдумі взяли участь 31 891 742 людини, що склало на той час 84,18% населення України. 90,32% учасників референдуму відповіли: «Так, підтверджую».

Проголошення незалежності і підтвердження легітимності на референдумі стало результатом кількасотрічного прагнення українців жити в своїй державі. «Україна не переставала боротися за незалежність. Ніколи. І весь період комуністичної диктатури українці постійно боролися», – наголосив в інтерв'ю Радіо Свобода автор Акту про незалежність, багаторічний політв'язень радянського режиму, співзасновник Української Гельсінської групи, стратег незалежності Левко Лук'яненко [7, с. 102].

8. Підписання Біловезької угоди про розпад СРСР.

8 грудня 1991 року (через тиждень після Всеукраїнського референдуму) очільники України, Білорусі і Росії – Леонід Кравчук, Станіслав Шушкевич і Борис Єльцин у Біловезькій Пущі поблизу Берестя (Білорусь) підписали документ (Біловезьку угоду), що констатував припинення існування СРСР.

Отже, всі ці події сформували суспільну політичну думку українського народу, яку століттями придушувалась і не могла бути реалізована до певного часу. Остаточо всі ці передумови склалися наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст.

Література:

1. 25 років : заповіти незалежності України / за ред. О. Савченка. Київ : Самміт-Книга, 2017. 184 с.
2. Адамович С. Проблема державного устрою України в програмових засадах і діяльності лівих партій (1991–2010 рр.). *Вісник Прикарпатського університету. Серія : Історія*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. 20. С. 119-126.
3. Аріель К. Схід і Захід: розвиток українського суверенітету та незалежності в умовах балансу геополітичних векторів. *Незалежність України в глобалізованому світі: вектори ХХІ століття : зб. матеріалів міжнар. наук. конф. (22 серпня 2011 р., м.*

Київ): до 20-річчя незалежності України / Упоряд. Я. Жаліло, С. Янішевський. Київ, 2011. С. 159–165.

4. Бойко О. Д. Декларація про державний суверенітет України. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/> Декларація про державний суверенітет України (дата звернення: 30.04.2024).

5. Гончаренко В. Правовий статус Президії Верховної Ради України за часів перебудови і у перші роки незалежної України. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 3. С. 68–80.

6. Горбатенко В. Конституційно-правові засади державного суверенітету України. (До 20-ї річниці проголошення незалежності України). *Вісник Національної академії наук України*. 2011. № 6. С. 3–17.

7. Дем'яненко Б. Криза чи деградація: про сутність українського буття періоду незалежності. *Гілея*. 2013. № 8. С. 485–488.

8. Кучерук М. Проголошення незалежності України як здобуток громадянського суспільства. *Гілея*. 2015. № 2. С. 112–118.

9. Лозинський А. Незалежність – це свято надії української нації. *Березіль*. 2011. № 7–8. С. 2–149.

10. Макаров Ю. Попередні підсумки : [незалежність України, свобода як цінність]. *Український тиждень*. 2015. № 33–34. С. 15–16.

11. Марчук О. Український націоналістичний рух і становлення основ сучасної Української держави. *Держава у теорії і практиці українського націоналізму : матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. (Івано-Франківськ, 26-27 червня 2015 р.)* / Наук. ред. О. Сич. Івано-Франківськ, 2015. С. 271–276.